

Kartlegging av idømte sakskostnader ved tap i siste instans i sivile miljøsaker anlagt av allmennheten etter 2.5.2003

1. Formål

Beskrive tendenser i utmåling av sakskostnader ved tap i sivile miljøsaker anlagt av allmenheten etter tvisteloven § 20-2, for å belyse om Norges lovverk og praksis er i tråd med Århuskonvensjonen artikkel 9.4. Konvensjonen stiller krav til at domstolsprøving i miljøsaker ikke skal være «uoverkommelig dyrt».

2. Metode

Vi ville undersøke idømte sakskostnader ved tap i siste instans i sivile *miljøsaker* anlagt av *allmennheten* etter 2.5.2003, da Århuskonvensjonen trådte i kraft.

2.1. Definisjon av miljøsaker og allmenheten

For det første har NIM brukt følgende definisjon fra Frostating lagmannsrett:

Miljø eller miljøsak er ikke definert i [Århuskonvensjonen]. Lagmannsretten legger til grunn at konvensjonen omfatter både miljø/miljøskader i mer tradisjonell form og *klimaforverring* slik at denne *favner forholdsvis bredt. Naturinngrep* i anførte sårbare områder omfattes. [...] Når saken først faller inn under konvensjonens anvendelsesområdet kan lagmannsretten ikke se at det skal ha betydning om dette er en *kjernesak eller en mer perifer miljøsak*.¹

For det andre har NIM bare sett på sivile saker, ikke straffesaker.

For det tredje har NIM bare sett på tilfeller der allmenhetens (individer eller miljøorganisasjoner) går til sak for å ivareta miljøinteresser, og ikke der staten eller selskaper agerer til fordel for miljøet, jfr. Århuskonvensjonen artikkel 9.3.

2.2. Metode for identifisering av slike miljøsaker

NIM gjorde følgende skritt for å identifisere saker:

1. Søkt på lovdata på søkeordet «Århuskonvensjonen» får 14 treff for rettsavgjørelser, der ikke alle dreier seg om sakskostnader og noen som dreier seg om behandling av samme sak i ulike instanser.
2. Sjekket om rettspraksisen professor Hans Christian Bugge referer i *Lærebok i miljøforvaltningsrett* (6 utgave, 2022) etter 2. mai 2003 ligger på Lovdata, og tatt inn informasjon om sakskostnader for det tilfellet.
3. Sjekket om rettspraksisen professor Ole Christian Fauchald referer i *Våre perifere domstoler, Domstolens rolle i miljørelaterte saker* (2022) etter 2. mai

¹ LF-2021-101193.

2003 ligger på Lovdata, og tatt inn informasjon om sakskostnader for det tilfellet.

4. Lagt til miljøpraksisen vi kjenner til gjennom media/offentlig debatt.

En svakhet ved kartleggingen er imidlertid at ikke alle avgjørelser fra tingretten publiseres på Lovdata, og det er derfor mulig at det finnes flere tingrettsavgjørelser der sakskostnadsansvar ble ilagt. Vår metode er dermed ikke nødvendigvis egnet til å gi uttømmende bilde av rettspraksis, i alle fall ikke tingrettspraksis.

2.3. Justert for endret pengeverdi

Det er tatt hensyn til effekten av endret pengeverdi over tid ved at alle kronebeløp er oppgitt i 2023-kroner ved bruk av Norges Banks priskalkulator.

3. Funn

30 avgjørelser i 16 sakskomplekser ble identifisert, som presenteres i vedlagte tabell. Med sakskompleks mener vi en enkeltsak eller saker som har gått i flere instanser før endelig avklart.

Århuskonvensjonen nevnes *eksplisitt* i 7 av 30 avgjørelser (ca. 23 prosent), der 6 av sakene er fra etter 2020.²

De følgende funnene knytter seg til *endelig utfall av saken* i de 16 sakskompleksene.³

- Allmennheten ble idømt *fullt* sakskostnadsansvar i *tre* saker.
- Allmenheten ble *delvis fritatt* fra sakskostnadsansvar/det ble ikke utmålt full erstatning i *fem* saker, der *tre* av avgjørelsene (alle etter 2020) knytter det til Århuskonvensjonen. Allmennheten måtte dekke mellom 50-80 % av kostnadene.⁴
- Allmenheten ble *frikjent* for sakskostnadsansvar i *åtte* saker,⁵ der ingen av avgjørelsene knytter det til Århuskonvensjonen. Da samme sak var i tingretten, ble allmenheten idømt sakskostnadsansvar i *fem* av disse sakene.⁶

Følgende funn knytter seg til de åtte avgjørelsene med helt eller delt sakskostnadsansvar:

² TOSL-2022-165021, LB-2023-2375, LE-2023-22977, 20-118161TVI-TMOR/TALE, LF-2021-101193, LB-2018-128035, LB-2007-14564.

³ TOSL-2022-165021 er per 5. mars 2024 anket og dermed ikke endelig, men inngår i kartleggingen som foreløpig utfall.

⁴ TOSL-2022-165021 (ca. 80%), LE-2023-22977 (ca. 70% av tingretten, fullt for lagmannsretten), 20-118161TVI-TMOR/TALE (ca. 50%), TOBYF-2018-194766 (ca. 50%), Rt-2003-1630 (dekket lagmannsrett og tingrett, ikke Høyesterett).

⁵ LB-2022-19312, HR-2021-662-A, HR-2020-2472-P, LB-2018-11792, LG-2016-179-2, TOBYF-2016-43524, LB-2011-67153, Rt. 2009 s. 661.

⁶ HR-2021-662-A (tingretten idømte sakskostnader på ca. 540 000), HR-2020-2472-P (tingretten idømte sakskostnader på ca. 700.000), LB-2011-67153 (tingretten idømte sakskostnader på ca. 200 000), Rt. 2009 s. 661 (tingretten idømte sakskostnader på ca. 400 000), Rt. 2003 s. 1630 (tingretten idømte sakskostnader på ca. 6400). Oppgitt i 2023-verdi.

- Mediankostnad er ca. 227 500 kroner.⁷
- Gjennomsnittlig kostnad er ca. 220 000 kroner.
- Den høyeste kostnaden var 1 400 000 kroner.
- Den laveste kostnaden var 13 651 kroner.

4. Vurdering

Etter NIMs vurdering er antallet identifiserte saker for de siste 20 årene forholdsvis lavt. Dette er i tråd med annen statistikk som viser at det er få miljøraker i norske domstoler.⁸ Få saker kan i seg selv være tegn på at risikoen for å bli idømt sakskostnader kan virke avskrekkende.

Århuskonvensjonen fremstår lite kjent. Det er forholdsvis lavt at den kun nevnes eksplisitt i 7 av 30 avgjørelser (ca. 23 prosent), der 6 av sakene er fra etter 2020. Det virker å ha skjedd et skifte i rettspraksis først 18 år etter Århuskonvensjonen ble ratifisert, med avgjørelsen *LF-2021-101193* fra Frostating lagmannsrett i 2021. Der ble Århuskonvensjonen og relevante momenter for å vurdere om prosessen var «uoverkommelig dyr» for første gang ble *uttrykkelig og inngående* drøftet.

Hvis en sak slipper inn for lagmannsretten og Høyesterett, er det mer sannsynlig at tapende part helt eller delvis blir fritatt for sakskostnadsansvar. Dette skyldes ofte at slike saker blir ansett som prinsipielle, selv om vurderingen om å frita for sakskostnadsansvar sjelden blir knyttet til miljøraker eller Århuskonvensjonen.

Samtidig kan det virke avskrekkende for vurderingen om andre saker skal tas ut at sakskostnadsansvar i samme sakskompleks oftere ilegges for tingretten. En svakhet ved kartleggingen er at ikke alle avgjørelser fra tingretten publiseres på Lovdata, og det er derfor mulig at det finnes flere tingrettsavgjørelser der sakskostnadsansvar ble ilagt.

Vår gjennomgang tyder på at det faktisk at miljø og vurderingskriteriene etter Århuskonvensjonen ikke særskilt nevnes i ordlyden i tvisteloven, ikke diskuteres i forarbeidene til tvisteloven og heller ikke er adressert i andre retningslinjer, kan føre til en sprikende og uforutsigbar rettspraksis. Dette kan i seg bidra til at saker ikke tas ut for domstolene.

⁷ Medianen er verdien til den midterste observasjonen når observasjonene er sortert i stigende rekkefølge (Grisprud m.fl. *Metode og dataanalyse*, 2016). NOU 2020: 11 s. 308: «Median er et bedre mål enn gjennomsnitt på sakskostnadene som tilkjennes. Gjennomsnitt påvirkes av ekstremverdier».

⁸ En studie som tok for seg saker i tidsperioden 1996-2005 fant at om lag 0,4 prosent av alle sivile saker, og 0,7 av straffesaker, kunne omtales som miljøraker, se Fauchald, «Environmental Justice in Courts – a Case Study from Norway», *Nordisk miljørettslig tidsskrift*, (2010) s. 54. Mellom 2008-2018 utgjorde miljørett kun «1 prosent av alle forvaltningssakene», jfr. NOU 2020:11 *Den tredje statsmakt – Domstolene i endring* s. 66.

Idømte sakskostnader ved tap i siste instans i sivile miljøsaker anlagt av allmennheten etter 2.5.2003

Sakskompleks	Totale kostnader idømt i 2023-verdi	Instans, saksnr, dato	Idømte kostander pr. sak i 2023-verdi (original verdi)	Særskilt ved begrunnelse
<i>Naturvernforbundet og Natur og Ungdom v. staten</i> (anket) Dumping av gruveavfall i Førdefjorden	1 400 000 kr	Oslo tingrett TOSL-2022-165021 10.1.2024	1 400 000 kr Lempet fra 1 713 474 kr	Fritas for deler av omkostningsansvaret etter § 20-2 (3). Viser til Århus, uttalelsen i forarbeidene til miljøinformasjonsloven fra 2001 og LF-2021-201193.
<i>Neptune Network v. staten</i> Mudring av sjøbunn i Fredrikstad	25 600 kr	Borgarting lagmannsrett LB-2023-2375 20.3.2023	Idømt 4800 kr	Idømt etter tvl. § 20-2. Prøving av Århus, men ingen fritak. Viser til LF-2021-201193.
		Oslo tingrett TOSL-2022-163968 21.11.2022	Idømt 22 050 (20 800)	Idømt etter tvl. § 20-2.
<i>Naturvernforbundet i Oslo og Akershus v. Ole Kristen Karlsrud</i> (skogseier) Forføyning for å stanse bygging av skogsbilvei	352 875 kr	Eidsivating lagmannsrett LE-2023-22977 28.2.2023	85 000 kr	Idømt etter tvl. § 20-2. Århus vurdert, men fikk ikke betydning for sakskostnadene. Viser til uttalelsen i forarbeidene til miljøinformasjonsloven fra 2001 og LF-2021-201193.
		Follo og Nordre Østfold tingrett TFNO-2023-3915 24.1.2023	267 875 kr	Redusert fra 391 775 kr, ikke begrunnet i miljø og Århus ikke vurdert.

Idømte sakskostnader ved tap i siste instans i sivile miljøsaker anlagt av allmennheten etter 2.5.2003

Sakskompleks	Totale kostnader idømt i 2023-verdi	Instans, saksnr, dato	Idømte kostander pr. sak i 2023-verdi (original verdi)	Særskilt ved begrunnelse
WWF m.fl. v. staten Ulvefelling ----- Forføyningssak i tillegg, ikke nevnt her.	0 kr	Borgarting lagmannsrett LB-2022-19312 11.02.2022	0 kr	Ikke idømt sakskostnader etter tvl § 20-2. Vektlegger styrkeforholdet mellom partene, ideell organisasjon, interesse i rettsavklaring. Århus ikke nevnt.
Oslo tingrett TOSL-2022-738 29.1.2022		WWF tilkjennes sine sakskostnader.	WWF m.fl. fikk medhold i kravet.	
Nei Til Vindkraftverk På Haramsøy v. staten Vindmøller	502 200 kr	Møre- og Romsdal tingrett 20-118161TVI-TMOR/TALE 21.12.2021	502 200 (450 000) kr	Fritas for deler av omkostningsansvaret etter § 20-2 (3). En konkret vurdering i lys av Århus og relevant praksis.
		Frostating lagmannsrett LF-2021-101193 26.8.2021	0 kr	Kjennelse i sakskostnadsavgjørelse. Første gang en <i>inngående og uttrykkelig</i> prøving av Århus og relevante momenter fra EU-domstolen. Opphevet sakskostnadsavgjørelse på 1 116 000 (1.000.000) i tingretten og sendt tilbake til tingretten.

Idømte sakskostnader ved tap i siste instans i sivile miljø saker anlagt av allmennheten etter 2.5.2003

Sakskompleks	Totale kostnader idømt i 2023-verdi	Instans, saksnr, dato	Idømte kostander pr. sak i 2023-verdi (original verdi)	Særskilt ved begrunnelse
<p><i>WWF v. staten</i></p> <p>Ulvefelling</p> <p>----- Forføyningssak i tillegg, ikke nevnt her.</p>	<p>0 kr</p>	<p>Høyesterett HR-2021-662-A 26.3.2021</p>	<p>0 kr</p>	<p>Frikjent pga. prinsipiell betydning etter tvl, drøfter ikke Århus</p>
		<p>Borgarting lagmannsrett LB-2018-128035 29.1.2020</p>	<p>WWF tilkjennes delvis sine sakskostnader.</p>	<p>Ingen av partene vinner saken. Likevel finner lagmannsretten at tungtveiende grunner som gjør det rimelig at WWF tilkjennes om lag en halvpart av sine sakskostnader for både lagmannsretten og tingretten, under henvisning til bl.a. Århus.</p>
		<p>Oslo tingrett TOSLO-2017-196251-2 18.5.2018</p>	<p>537 793 (450 000) kr.</p>	<p>Århus påberopt av WWF. Århus ikke drøftet i sakskostnadsspørsmålet. Sakskostnader redusert fra ca. 1 075 586 (900 000) jfr. god grunn til å få saken prøvd.</p>
<p><i>Greenpeace og Natur og Ungdom v. staten</i></p> <p>Olje- og gassutvinning</p>	<p>0 kr</p>	<p>Høyesterett HR-2020-2472-P 22.12.2020</p>	<p>0 kr</p>	<p>Staten krevde ikke sakskostnader for Høyesterett</p>
		<p>Borgarting lagmannsrett LB-2018-60499 23.1.2020</p>	<p>0 kr</p>	<p>Lagmannsretten frikjente pga. miljø og prinsipiell sak, ikke nevnt Århus</p>
		<p>Oslo tingrett TOSLO-2016-166674 4.1.2018</p>	<p>693 155 (580 000) kr</p>	<p>Tingretten nevnte ikke Århus</p>
<p><i>NOAH v. staten</i></p> <p>Ulvefelling</p>	<p>72 523 kr</p>	<p>Oslo byfogdembete TOBYF-2018-194766 7.1.2019</p>	<p>72 523 (62 000) kr.</p>	<p>Delvis fritak, skjønnsmessig redusert fra 143 176 (122 400). Århus ikke nevnt. Viste til LB-2018-11792 om stor velferdsmessig betydning. Fritas ikke for hele kravet som følge av at noen av spørsmålene tidligere har vært behandlet i andre saker.</p>

Idømte sakskostnader ved tap i siste instans i sivile miljø saker anlagt av allmennheten etter 2.5.2003

Sakskompleks	Totale kostnader idømt i 2023-verdi	Instans, saksnr, dato	Idømte kostander pr. sak i 2023-verdi (original verdi)	Særskilt ved begrunnelse
WWF v. staten Ulvefelling	0 kr	Borgarting lagmannsrett LB-2018-11792 1.3.2018	0 kr.	Unntak fra hovedregelen i tvl § 20-2. Fritatt pga. ideell organisasjon og prinsipiell betydning. Århus ikke nevnt.
		Oslo tingrett TOSLO-2017-172521-1 21.11.2017	WWF får tilkjent sine sakskostnader.	WWF m.fl. fikk medhold i kravet.
Grunneiere v. Statnett Bygging av kraftlinje	0 kr	Gulating lagmannsrett LG-2016-179-2 30.6.2017	0 kr	Unntak fra hovedregelen i tvl § 20-2. Viktig sak for grunneierne, behov for avklaring, skjevt styrkeforhold. Århus nevnes ikke.
Neptun v. staten Forføyning mot sprengings- og mudringsarbeider samt anlegging av deponi av forurensete masser i Oslos indre havnebasseng	0 kr	Oslo Byfogdembete TOBYF-2016-43524 4.8.2016	0 kr	Unntak fra hovedregelen i tvl § 20-2. Ikke idømt pga. at Neptun taler for naturens sak, og har lite midler. Nevner Århus ifm. rettslig interesse, ikke sakskostnader.
Foreningen bevar Dovrefjell mellom istidene v. staten Naturfredning, villrein. Dispensasjon for reetablering og utvidelse av turisthytte i nasjonalpark.	0 kr	Borgarting lagmannsrett LB-2011-67153 14.10.2013	0 kr	Unntak fra hovedregelen i tvl § 20-2. Fritatt på grunn av tvil om spørsmålet om villreins påvirkning av driften. Nevner ikke Århus.
		Oslo tingrett TOSLO-2010-109768 18.2.2011	199 567 (143 664)	Nevner ikke Århus.

Idømte sakskostnader ved tap i siste instans i sivile miljø saker anlagt av allmennheten etter 2.5.2003

Sakskompleks	Totale kostnader idømt i 2023-verdi	Instans, saksnr, dato	Idømte kostander pr. sak i 2023-verdi (original verdi)	Særskilt ved begrunnelse
<i>Naturvernforbundet mfl. v. staten m.fl.</i> Konsekvensutredning	0 kr	Høyesterett Rt-2009-661 29.6.2009	0 kr	Unntak fra hovedregelen i tvl § 20-2. Sakskostnader ikke idømt for noen instans pga. politisk vanskelig sak av prinsipiell betydning. Nevner ikke Århus. Saken bød på tvil, men idømt etter tvml.
		Borgarting lagmannsrett LB-2007-174951 3.10.2007	382 469 (250 368) + 19 859 (13 000) kr	
		Oslo tingrett TOSLO-2006-91494 8.11.2006	377 096 (245 065) + 12 310 (8000) kr	Idømt etter hovedregel i tvml. Retten bemerket at organisasjonenes egen adv. var høyt, og bemerket tvml. § 52.
<i>WWF m.fl. v. staten</i> Ulvefelling	179 696 kr	Borgarting lagmannsrett LB-2007-14564 16.1.2008	179 696 (122.000) kr	Idømt etter hovedregel. Nevner Århus, men viser til uttalelsen i forarbeidene til miljøinformasjonsloven fra 2001.
		Oslo tingrett TOSLO-2005-18299 8.11.2006	0 kr	Ikke tilkjent sakskostnader pga behov for avklaring. Nevner ikke Århus.
<i>Sør-Senja reinbeitedistrikt v. staten</i> Fredning av reinbeitedistrikt	275 282 kr	Høyesterett Rt. 2004 s. 1092. 28.6.2004	275 282 (172 200) kr	Idømt etter hovedregelen i tvml. Århus ikke nevnt.
		Hålogaland lagmannsrett LH-2002-894 07.10.2003	0 kr	Ikke idømt pga. sterk tvil om lovanvendelsen. Århus ikke nevnt.
<i>Naturvernforbundet v. privat skogeier</i> Midlertidig forføyning om verneverdig barskog	13 651	Høyesterett Rt-2003-1630 18.11.2003	13 651 (8 500)	Ikke idømt sakskostnader for Høyesterett, pga. prinsipielle spørsmål, fri saksførsel. Sakskostnader stående for underinstans.

Kommentar til tabellen:

Merk at det i saker med flere parter over flere instanser kan være noen som kommer til og noen som faller fra ila. prosessen, typisk partshjelpere.

Saker som ikke er tatt med:

Saker som enten faller utenfor miljø-definisjonen, gjelder straffansvar eller allmennheten/miljøorganisasjonene har fått medhold er følgende:

TOSLO-2012-2217 (Medhold)	Rt. 2012 s. 110	Rt. 2006 s. 486
LB-2019-135154	Rt. 2011 s. 930	Rt. 2006 s. 473 Steinerskoledommen
LH-2016-106134 (Staten agerer)	Rt. 2011 s. 228	Rt. 2006 s. 179 Støvlettdommen
LG-2013-210482	Rt. 2010 s. 385 Løvenskiold (Medhold - Naturvernforbundet). Miljøinformasjon, Århuskonvensjonen	Rt. 2005 s. 1365 Finanger II.
LB-2014-40427 (medhold i lagmannsretten, idømt 224 448 (166 190) samlet for tingretten)	LB-2008-188126	Rt. 2005 s. 631 (Strafferett, viltloven)
HR-2020-1353-A	TOSLO-2008-58216	Rt. 2005 s. 469 Elstad og Aurmoen (Staten agerer)
LB-2019-135154	Rt. 2010 s. 306 Hempel (Staten agerer)	Rt. 2004 s. 1985
HR-2021-1975-S (Fosen – medhold)	Rt. 2010 s. 291 Vangen Eiendom	Rt. 2004 s. 1854 (Strafferett, viltloven)
HR-2018-2388-A	Rt. 2010 s. 143 Rederiskatt	Rt. 2004 s. 698 (Straff etter forurl.)
HR-2017-2247-A (Reinøya – skjønnsak der sakskostnader reguleres etter skjønnsprosessloven)	Rt. 2009 s. 740 Seimsmyrane	Rt. 2003 s. 833 Stopp Regionfelt Østlandet
	Rt. 2009 s. 695 Son	RG-2016-142925 (Straff, viltloven)
	Rt. 2009 s. 661	
Rt. 2015 s. 413	Rt. 2009 s. 354 Kvinnherad Energi (Medhold)	
Rt. 2015 s. 257		
Rt. 2015 s. 272.	Rt. 2008 s. 1747 Hopen naturreservat (Staten agerer)	
Rt. 2014 s. 238	Rt. 2008 s. 362 Naturbetong	
Rt. 2014 s. 1324 (Medhold)	Rt. 2007 s. 1183 (Straff etter forurl.)	
Rt. 2013 s. 1345	Rt. 2007 s. 538 (medhold i siste instans), idømt 17 812 (11 660) samlet for hovedsøksmål og forføyningssaken i lagmannsretten	
Rt. 2013 s. 684		
Rt. 2012 s. 1500		
Rt. 2012 s. 944	Rt. 2007 s. 281 (Medhold)	
Rt. 2012 s. 808	Rt. 2007 s. 257 Trallfa	